

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ «ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА
АКАДЕМІЯ»**

АКІМЕНКО ЮЛІЯ ЮРІЇВНА

УДК 347.728 (477+430).001.36

**ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ
ГОСПОДАРСЬКОГО ТОВАРИСТВА ОДНІЄЇ ОСОБИ (НА
ПРИКЛАДІ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ ТА ФРН)**

**Спеціальність 12.00.03. – цивільне право і цивільний процес;
сімейне право; міжнародне приватне право.**

**Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Одеса – 2011

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі права Європейського Союзу та порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія» Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник – кандидат юридичних наук, професор
Аракелян Мінас Рамзесович,
Національний університет
«Одеська юридична академія»,
завідувач кафедри історії держави та права

Офіційні опоненти:

доктор юридичних наук, професор,
академік Національної академії
правових наук України
Луць Володимир Васильович,
Академія муніципального управління,
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

кандидат юридичних наук, доцент
Труба В'ячеслав Іванович,
Одеський національний університет ім. І.І. Мечникова,
декан економіко-правового факультету
завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

Захист відбудеться «25» листопада 2011 року о 10 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 41.086.03 Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Фонтанська дорога, 23.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного університету «Одеська юридична академія» за адресою: 65009, м. Одеса, вул. Піонерська, 2.

Автореферат розісланий «24» жовтня 2011 року.

Вчений секретар

спеціалізованої вченої ради

В.В. Тіщенко

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дисертаційного дослідження. Розвиток ринкових відносин в Україні і розширення сфери їх реалізації, прийняття і набуття чинності Цивільним кодексом України (далі - ЦК України), зміни у динаміці вітчизняного соціального середовища закономірно призвели до появи нових правових інститутів. Такі інститути не є вдосконаленими моделями старих, а є якісно новими, запозиченими, такими, що змушують вчених вдатися до перегляду осноположних категорій цивільного права, зокрема, таких як юридична особа. Таким новим інститутом можна вважати господарське товариство однієї особи.

Трансформації в економічному житті України відбуваються під впливом багатовікової еволюції вітчизняного ринкового середовища та запровадження форм господарювання, адекватних змінам у відносинах права власності. Поява розмаїття форм власності спричинила становлення нових форм економічної діяльності та як наслідок прийняття нового законодавства у сфері господарських товариств як основних суб'єктів підприємницької діяльності. У теперішній час формування інституту господарського товариства однієї особи у рамках національного законодавства України, що нерозривно пов'язане із розвитком та вдосконаленням його у світовій практиці, враховуючи орієнтацію національної економіки на глобалізацію, інтеграційні міждержавні процеси, уніфікацію правових норм. Ці обставини зумовлюють актуальність наукового дослідження особливостей цивільно-правового статусу товариства однієї особи в компаративному аспекті.

Аналіз інституту господарського товариства однієї особи доцільно провести на прикладі законодавства України та ФРН, що дозволить визначити необхідні напрямки удосконалення національного законодавства з урахуванням позитивного законодавчого досвіду ФРН, оскільки саме під впливом ефективного правового регулювання у ФРН, господарське товариство однієї особи було запроваджено як напрямок уніфікації

корпоративного права країн-членів ЄС (Друга Директива Ради ЄС від 13 грудня 1975 р. та Дванадцята Директива Ради ЄС від 21 грудня 1989 р.).

Науково-теоретичною базою дослідження стали праці відомих вчених у галузях теорії права, цивільного права та господарського права, таких як: С.С. Алексєєв, В.І. Борисова, Є.В. Богданов, С.М. Братусь, В.А. Васильєва, А.В. Венедиктов, О.М. Вінник, І.П. Грешников, В.П. Грибанов, В.А. Давидов, В.В. Долінська, О.С. Йоффе, І.А. Зенін, А.І. Камінка, Т.В. Кашаніна, О.Р. Кібенко, Н.В. Козлова, В.М. Кравчук, І.Є. Красько, Н.С. Кузнєцова, М.І. Кулагін, І.М. Кучеренко, В.В. Луць, Р.А. Майданик, В.П. Мозолін, В.А. Мусін, І.В. Спасибо-Фатєєва, Є.О. Суханов, І.Т. Тарасов, Д.В. Таріканов, Є.О. Харитонов, О.І. Харитонova, Б.Б. Черепакін, Я.М. Шевченко, В.С. Щербина, І.С. Шиткіна, Р.Б. Шишка, Б.В. Шуба та інші.

У дисертації використані монографічні дослідження, присвячені господарському товариству однієї особи, відомих німецьких вчених, таких як: У. Айзенхардт, А. Баумбах, Я. Вільгельм О. Фон Гірке, Б. Груневальд, В. Зайферт, Р. Зерик, Ю. Зонненшайн, А. Крадт, П. Кройтц, Ф. Кублер, М. Лютер, В. Мюллер-Фраєнфельс, В. Реріхт, Г. Рот, К. Хайнс Барц, П. Хоммельхоф, Г. Хюк, У. Хюффер, К. Шмідт, Ф. Шольц, Ф. Єммерих.

Актуальність обраної теми зумовлена відсутністю у вітчизняній правовій науці спеціальних комплексних досліджень господарського товариства однієї особи із застосуванням методу порівняльно-правового аналізу, що обумовило вибір теми дисертаційної роботи, покликаної заповнити наявні прогалини, які не відповідають потребам суспільних відносин і перешкоджають нормальному їх розвитку.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація виконана відповідно до плану наукових досліджень кафедри права Європейського Союзу та порівняльного правознавства Національного університету «Одеська юридична академія» з проблеми «Діалог сучасних правових систем. Адаптація правової системи України до європейського права», як складової загальної теми Національного університету «Одеська

юридична академія» - «Традиції та новації в сучасній українській державності і правовому житті» (номер державної реєстрації 0106U004970) на період 2006-2010 рр. Дисертація також відповідає науково-дослідній темі Національного університету «Одеська юридична академія» «Теоретичні та практичні проблеми забезпечення сталого розвитку української державності та права» на період 2011-2015 рр. (номер державної реєстрації 011U0006H).

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є розроблення концепції господарського товариства однієї особи на прикладі законодавства України та ФРН, внесення науково обґрунтованих пропозицій щодо вдосконалення національного законодавства щодо його цивільно-правового статусу з урахуванням позитивного законодавчого досвіду ФРН.

Мета дослідження зумовила такі наукові завдання:

- дослідити процес формування концепції господарського товариства однієї особи у країнах Європи, що належать до романо-германської та англосаксонської правових систем;
- з'ясувати історію запровадження господарського товариства однієї особи у країнах різних правових систем, обумовлену застосуванням правової фікції;
- визначити правову природу господарського товариства однієї особи як учасника цивільних правовідносин та визначити його місце серед інших учасників таких правовідносин;
- здійснити порівняльно-правовий аналіз законодавства України та ФРН, що визначає цивільно-правовий статус господарського товариства однієї особи;
- внести науково обґрунтовані пропозиції щодо удосконалення цивільно-правового статусу господарського товариства однієї особи.

Об'єктом дослідження є цивільні правовідносини, що виникають при заснуванні, функціонуванні та припиненні господарського товариства однієї особи.

Предметом дослідження є цивільно-правовий статус господарського товариства однієї особи як правова категорія у законодавстві України та ФРН.

Методи дослідження. Методологічне підґрунтя дисертації полягає у застосуванні під час дослідження комплексу сучасних наукових методів та підходів, властивих правознавству загалом і, зокрема, порівняльному правознавству. Методологічну основу дисертаційного дослідження склали діалектичний метод, порівняльно-правовий, формально-логічний, історико-правовий, системно-функціональний методи.

За допомогою історико-правового методу досліджувався розвиток господарського товариства однієї особи, запровадження його у законодавстві України та ФРН, вплив позитивного досвіду ФРН на становлення та розвиток законодавства у цій сфері.

Системно-функціональний метод надав можливість вивчити і дослідити внутрішню структуру товариства, діяльність його органів управління, контролю, відносини товариства і його учасника.

При виконанні роботи використовувався порівняльно-правовий метод щодо аналізу цивільно-правових норм вітчизняного і зарубіжного законодавства, наукової літератури, що має надавати дослідженню вітчизняного і німецького законодавства про товариства однієї особи системного характеру. В результаті були виявлені недоліки і прогалини вітчизняного законодавства. Необхідність використання порівняльно-правового методу обумовлена, зокрема, й тим, що за його допомогою відкривається можливість встановити співвідношення правової сутності та механізмів правового регулювання діяльності господарського товариства однієї особи в Україні та ФРН.

За допомогою методу правового моделювання та прогнозування розроблені пропозиції та рекомендації щодо вдосконалення правового регулювання діяльності господарського товариства однієї особи в Україні.

У ході наукового дослідження використовувалися й інші

загальнонаукові та спеціально-наукові методи й підходи.

Наукова новизна одержаних результатів. Дисертація є першим у вітчизняній науці спеціальним комплексним дослідженням особливостей цивільно-правового статусу господарського товариства однієї особи за законодавством України та ФРН. У межах здійсненого дослідження отримано такі результати, що мають наукову новизну:

вперше:

визначено передумови виникнення господарського товариства однієї особи у країнах романо-германської та англосаксонської правових системах;

обґрунтовано висновок про теоретичну логічність і практичну доцільність формування правової концепції господарського товариства однієї особи у вітчизняному законодавстві;

визначено особливості цивільно-правового статусу господарського товариства однієї особи у співвідношенні з такими категоріями як підприємство, унітарне та корпоративне підприємство, дочірнє підприємство;

обґрунтовано доцільність встановлення у законодавстві (Закон України «Про господарські товариства») правила щодо періодичності та порядку скликання загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю та товариства з додатковою відповідальністю у випадку наявності одного учасника, згідно з яким при таких обставинах до таких товариств не застосовуються правила Закону України «Про господарські товариства» щодо порядку скликання та проведення загальних зборів товариства;

доведено необхідність внесення змін до законодавства щодо вчинення товариством правочину з його учасником / акціонером;

обґрунтовано доцільність закріплення неможливості для єдиного учасника вийти з товариства з обмеженою відповідальністю у випадку відсутності особи, до якої мають перейти корпоративні права у цьому товаристві.

удосконалено:

положення щодо зобов'язання єдиного засновника / учасника товариства з обмеженою відповідальністю провести обов'язкову експертну оцінку майнового внеску до статутного капіталу товариства;

положення про необхідність закріплення у законодавстві чіткого механізму притягнення засновника та учасника господарського товариства до цивільно-правової відповідальності;

висновок щодо необхідності встановлення у законодавстві положення про те, що у разі неспроможності товариства з вини його учасників, на зазначених учасників чи інших осіб у разі недостатності майна товариства може бути покладена солідарна відповідальність за його зобов'язаннями;

висновок про необхідність вдосконалення низки норм ЦК України, які регулюють відносини, що виникають при здійсненні правосуб'єктності господарського товариства однієї особи, відносини представництва та деякі інші;

положення про визначення корпоративної природи господарського товариства не за ознакою об'єднання осіб, а властивістю статутного капіталу такого господарського товариства – складеністю.

дістало подальшого розвитку:

підхід, згідно з яким формулюються ознаки юридичної особи в їх вузькому (власному) розумінні, відповідно до якого організаційна єдність та майнова відокремленість юридичної особи є соціально-економічними чинниками, що конституюють юридичну особу як відмінного від фізичної особи учасника цивільних відносин;

висновок про недоцільність вираження мінімального розміру статутного капіталу (фонду) у мінімальних заробітних платах та іноземній валюті, оскільки цим господарські товариства ставляться в нерівні правові умови щодо забезпечення гарантуючої функції статутного капіталу;

положення про обов'язки учасників господарського товариства, зокрема, обґрунтовано необхідність законодавчого закріплення обов'язку

діяти добросовісно і розумно в найкращих інтересах товариства та не зловживати своїми правами;

висновок щодо необхідності оформлення правового зв'язку посадових осіб з господарським товариством шляхом укладання цивільно-правових договорів.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що його матеріали можуть бути використані у:

науково-дослідницькій сфері – при подальшій розробці науково-теоретичних проблем, пов'язаних із правовим регулюванням відносин у господарських товариствах;

правотворчій сфері – у процесі вдосконалення чинних нормативно-правових актів України (ЦК України, ГК України, Закон України «Про господарські товариства», Закон України «Про акціонерні товариства» та ін.) на шляху гармонізації вітчизняного законодавства у цій сфері з законодавством ЄС;

правозастосовній діяльності – для забезпечення єдності розуміння і правильного застосування правових норм, що регулюють відносини щодо створення, функціонування та припинення господарських товариств однієї особи;

навчальному процесі - при підготовці підручників, навчальних посібників з цивільного права і коментарів до цивільного законодавства України, лекцій з курсу цивільного права, господарського права та корпоративного права, спеціальних навчальних курсів, методичних матеріалів та викладанні даних дисциплін.

Апробація результатів дисертації. Основні положення дисертаційного дослідження доповідалися та обговорювалися на наступних наукових конференціях: Міжнародній міжвузівській конференції «Законодавство України: проблеми та перспективи розвитку» (25–30 січня 2006 р., м. Косів Івано-Франківської області); 10-й ювілейній звітній науковій конференції професорсько-викладацького і аспірантського складу ОНЮА

(27-28 квітня 2007 р., м. Одеса); Міжнародній науковій конференції «Зона вільної торгівлі Україна-Європейський Союз та європейська інтеграція: правові та економічні аспекти» (8 червня 2007 р., м. Одеса); Круглому столі «Підприємництво і море», присвяченому 10-річчю Одеської національної юридичної академії (26 листопада 2007 р. м. Одеса.); IV міжнародному науковому семінарі «Порівняльне правознавство: сучасний стан і перспективи розвитку» (8-11 квітня 2009 р. м. Київ); III міжнародній науковій конференції «Компаративістські читання» (29-30 квітня 2011 р., м. Львів).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 10 наукових праць, з них 6 статей у наукових фахових виданнях з юридичних наук, а також тези чотирьох доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура дисертації обумовлена темою та предметом дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, які містять 7 підрозділів, висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 249 сторінки. Список використаних джерел включає 317 найменувань.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ

У **Вступі** обґрунтовується актуальність обраної теми дисертаційного дослідження, характеризується ступінь її наукової розробки, визначаються об'єкт, предмет і мета дослідження, його методологічна та теоретична основа, формулюються положення, які містять наукову новизну, підкреслюється теоретичне й практичне значення дисертації, а також наводяться відомості про апробацію результатів дослідження.

Перший розділ «Формування концепції господарського товариства однієї особи» складається з двох підрозділів, присвячених загальнотеоретичним питанням виявлення генези та сутності господарського товариства однієї особи на підґрунті «фіктивної» теорії юридичної особи, у тому числі з історичних та компаративно-правових позицій.

У підрозділі 1.1. «Генезис розвитку теорій походження юридичної особи і досвід запровадження господарського товариства однієї особи»

висвітлено взаємозв'язок основних поглядів щодо теорій походження юридичної особи у країнах різних правових систем та досвіду запровадження господарського товариства однієї особи.

Запровадженню товариства однієї особи передувало виникнення юридичних осіб, розвиток яких обумовлювався тими ж причинами, що й виникнення та еволюція права: ускладненням соціальної організації суспільства, розвитком економічних відносин і, як наслідок, суспільної свідомості. Дослідження сутності юридичної особи в європейських країнах тривалий час ґрунтувалися на матеріалах положень римського приватного права з їх наступною екстраполяцією на тло сучасного цивільного законодавства.

У країнах Європи у XVIII–XIX ст. внаслідок кодифікації приватного права, що тісно пов'язана з процесом рецепції римського права, були вирішені проблеми, пов'язані із суб'єктами права – юридичними особами. Основоположною теорією юридичної особи виступила теорія фікції (Ф. К. Савіньї, Б.І. Віндшейд, Р. Ієринг, Г. Пухта тощо), згідно з якою будь-які об'єднання є штучними утвореннями, і суб'єктами права їх необхідно визнавати через правову фікцію. Вплив теорії фікції спостерігався протягом століть як у Європі (Кодекс Наполеона, Німецьке цивільне уложення, Австрійське цивільне уложення, Швейцарський цивільний кодекс), так і в країнах англосаксонської правової системи. Звертається увага на те, що керівним положенням у застосуванні на практиці теорії фікції країнами англосаксонської правової системи стала судова практика. Протягом століть у країнах романо-германської та англосаксонської правових систем теорія фікції виступила теоретичним підґрунтям переосмислення поняття, ознак та сутності юридичної особи на сучасному етапі та уможливила існування товариства однієї особи.

У підрозділі на підставі здійсненого автором порівняльно-правового аналізу цивільного і корпоративного законодавств зарубіжних країн виявлено

концептуальну схожість багатьох правових положень, які регламентують діяльність компаній однієї особи.

У *підрозділі 1.2. «Формування категорії господарського товариства однієї особи у науці цивільного права»* досліджуються витoki розуміння юридичної особи як колективного утворення через історичний аналіз трактування цього інституту та обґрунтовується необхідність оновленого розуміння правової сутності юридичної особи.

Дослідження, проведені радянськими вченими, виходили з колективної основи юридичної особи. Підґрунтям колективної сутності юридичної особи стала концепція О.В. Венедиктова. Вчений розкрив сутність юридичної особи, поєднавши реальність юридичної особи і реальність колективу, який об'єднує людей, формою відносин між якими є юридична особа, та визначив колектив працівників підприємства носієм правосуб'єктності державної юридичної особи. Подібні погляди висловлювали та підтримували більшість вчених-цивілістів, зокрема, С.М. Братусь, В.П. Грибанов, О.С. Йоффе. На підставі визнання товариства однієї особи законодавством країн Європи та США вчені підкреслювали деградацію інституту юридичної особи, вбачали, що таким чином нівелюється правова природа юридичної особи як колективного утворення, відбувається вихолощення цього інституту. Радянські вчені підкреслювали, що товариство однієї особи суперечить внутрішній організації господарських товариств, що служить інструментом узгодження інтересів усіх його учасників та створюється з метою забезпечення й здійснення колективних інтересів. Характерним для радянської юридичної доктрини було також неприйняття доктринальних положень зарубіжних авторів. Радянському праву, яке послідовно втілювало у життя «принцип об'єктивної істини», не було властивим саме поняття фікцій, які не відповідають реальній дійсності.

Акцентується увага на тому, що спроба перенести радянське трактування правової сутності юридичної особи у нинішні умови не може дати позитивного результату, оскільки дотримуючись теорії колективу,

неможливо пояснити появу у правовій дійсності не тільки товариства однієї особи, але й інших юридичних осіб (наприклад таких, що не мають на меті отримання прибутку). Виміром у правовій сутності повинні стати функції та завдання, що їх виконує юридична особа у певний період часу та в умовах притаманного цьому періоду економічного ладу (режиму). У роботі зазначається, що господарське товариство однієї особи дійсно заперечує існування юридичної особи як колективного утворення, однак таке розуміння юридичної особи пояснюється історією становлення і розвитком цього інституту. Дослідження товариства однієї особи приводить до висновку про те, що такі юридичні особи містять у собі протиріччя, оскільки людина, яка виступає суб'єктом права як фізична особа застосовує юридичну фікцію для виступу у правовідносинах – товариство однієї особи. Відповідно, в особі з'являється можливість виступити в якості різних суб'єктів права. Обґрунтовується висновок, що господарські товариства однієї особи з'являються внаслідок відсутності відповідних правових форм, що дозволяють фізичній особі стати учасником правовідносин з обмеженням власної відповідальності (перш за все майнової), оскільки у разі участі фізичної особи у цивільно-правовому обігу презумується її повна майнова відповідальність.

Автор робить висновок, що позитивний досвід багатьох країн романо-германської та англосаксонської правових систем, які законодавчо визнали товариства однієї особи, дозволяє стверджувати, що це явище не суперечить правовій природі юридичної особи та господарських товариств, а, навпаки, збагачує правові механізми з управління активами фізичних і юридичних осіб, розширює підприємницьку практику.

Інтеграційні процеси у країнах ЄС є підставою для наближення законодавств його країн-членів до інтеграційних зразків й єдності його понятійного апарату. Узгодженість понятійного апарату, зокрема, суттєво впливає на зміст інститутів і субінститутів права. Особливо це стосується господарських товариств, щодо яких законодавство не тільки не повинно

містити прогалини, а й має бути гармонізованим. Спроби відійти від загальноприйнятих підходів регулювання діяльності господарських товариств в національному законодавстві негативним чином впливають на інвестиційний клімат та унеможливлюють позитивний ефект інтеграції ринків товарів, послуг, капіталів та трудових ресурсів.

Другий розділ «Правова природа господарського товариства однієї особи» складається з трьох підрозділів і присвячений виявленню сутності господарського товариства однієї особи, його співвідношення з іншими організаційно-правовими формами юридичних осіб за законодавством України та дослідженню особливостей реалізації його правосуб'єктності на прикладі законодавства України та ФРН.

Підрозділ 2.1. «Товариство однієї особи крізь призму ознак юридичної особи» присвячений виявленню та аналізу внутрішніх ознак таких товариств, які характеризують систему взаємозв'язків між їх учасником та товариством. Основну увагу приділено дослідженню таких ознак юридичної особи як організаційна єдність та майнова відокремленість та їх аплікації у господарському товаристві однієї особи.

На підставі підходу, згідно з яким формулюються ознаки юридичної особи в їх вузькому (власному) розумінні, у дисертації стверджується, що самою важливою функцією майнової відокремленості є забезпечення можливості юридичної особи як реального суб'єкта правових відносин нести майнову відповідальність за власними зобов'язаннями. Здатність виступати від власного імені не можна вважати ознакою, а сутністю дієздатності юридичної особи як самостійного суб'єкта правових відносин. Відтак, на думку автора, самостійна майнова відповідальність та здатність виступати від власного імені не є істотними ознаками юридичної особи, тими обов'язковими конструктивними елементами, які в своїй сукупності відрізняють одних суб'єктів правовідносин від інших. Організаційна єдність та майнова відокремленість товариства однієї особи виявляються у певній матеріальній формі й можуть визначити реальність існування господарського

товариства однієї особи як явища загальної соціальної (а не тільки правової) дійсності, в тому числі – як явища економічного життя суспільства.

У роботі зазначено, що ознаку організаційної єдності юридичної особи недостатньо розуміти як відокремлення певної групи людей з метою забезпечення й здійснення інтересів, що повинне втілитися в належну організаційно-правову форму. Організаційну єдність юридичної особи в аспекті дослідження товариства однієї особи слід розуміти як певний механізм формування правових зв'язків у системі правових відносин, що виникають у зв'язку з діяльністю юридичної особи. При цьому кількісний склад такої єдності значення не має, оскільки суть полягає не в кількості людей, а у відносинах, що виникають в рамках юридичної особи. Оскільки законодавцем не робиться жодних виключень щодо формування внутрішніх правовідносин у товаристві однієї особи, можна стверджувати, що товариству однієї особи притаманна аналогічна іншим господарським товариствам внутрішня структура, і що ця структура не залежить від кількісного складу його учасників.

Майнова відокремленість товариства однієї особи ґрунтується на праві власності товариства, та свідчить про самостійність товариства по відношенню до його єдиного учасника. Підтвердженням незалежності господарського товариства однієї особи від свого єдиного учасника є також судово практика Вищого адміністративного суду України та Вищого господарського суду України, які встановили, що з належністю учаснику (акціонеру) господарського товариства частки у статутному капіталі закон пов'язує лише певний обсяг прав учасника (акціонера), який, у свою чергу, залежить від питомої ваги цієї частки у статутному капіталі (співвідношення кількості акцій акціонера та загальної кількості акцій), а поняття власності товариства однієї особи і власності його єдиного учасника не є тотожними, оскільки ця власність належить різним особам, самостійним учасникам цивільного обігу.

Німецькі вчені у дослідження правової природи господарських товариств відзначають, що своєрідність акціонерної форми власності полягає в тому, що у складному процесі її функціонування відбувається взаємопроникнення двох видів відносин: власності та користування. Суб'єктами перших є акціонерні товариства, а другої – акціонери, які є власниками акцій. Однак з отриманням права власності на акцію або частку у статутному капіталі до особи також переходять права, пов'язані із здійсненням певного контролю за діяльністю товариства. Обґрунтовується висновок, що інтереси господарського товариства однієї особи та його єдиного учасника не співпадають, при чому має місце так званий дуалізм правового статусу учасника.

У підрозділі 2.2. «Співвідношення понять «підприємство» та «господарське товариство однієї особи» відзначається дискусійний характер різних підходів до класифікації організаційно-правових форм юридичних осіб, що містять ЦК та ГК України, виділяються відмінності господарського товариства однієї особи від приватного підприємства, унітарного та корпоративного підприємства, дочірнього підприємства.

Дисертантом обґрунтовано висновок про те, що різне розуміння в науці підприємства як суб'єкта та об'єкта права полягає виключно в площині розбіжностей самих конкуруючих між собою двох концепцій – приватноправової (цивільної) та господарсько-правової, кожна з яких визначає зміст організаційно-правових форм юридичних осіб, виходячи зі своїх основних положень, принципів побудови відносин власності.

Формування і функціонування в Україні ринкової економіки викликало появу нових суб'єктів суспільних відносин, можливість існування яких суперечила радянській ідеологічній доктрині. Серед них провідне місце зайняли господарські товариства, засновані на приватній власності та корпоративній структурі капіталу, які суттєво відрізняються процедурою створення, механізмом управління, видами здійснюваної діяльності й за іншими ознаками від державних підприємств, що існували раніше. У

радянські часи існування підприємства-невласника було зумовлено монополізмом державної власності у планово-розподільчій економіці. Однак такі підприємства-невласники не є адекватними суб'єктами ринкових відносин у сучасних економічних реаліях, що обумовлює доцільність існування державних та комунальних підприємств у формі товариства однієї особи. Оскільки державне чи комунальне господарське товариство відрізняються від товариства, заснованого за ініціативою фізичних осіб, відсутністю мети отримання прибутку, системи органів управління, притаманної господарським товариствам, та відсутністю внутрішнього процесу формування волевиявлення такої юридичної особи, обґрунтовується висновок про прийняття спеціального нормативно-правового акту, покликаного визначити їх статус.

У дослідженні аналізуються відмінності господарського товариства однієї особи від унітарного підприємства, оскільки останньому не притаманні складеність статутного капіталу, можливість зміни кількісного складу учасників товариства без проведення реорганізації, та принцип незалежності господарського товариства від кількості його учасників. Окрім цього, визначаються підстави, за якими товариство однієї особи не може уособлювати дочірнє підприємство.

У *підрозділі 2.3. «Особливості реалізації правосуб'єктності товариства однієї особи»* досліджено проблеми правосуб'єктності господарського товариства однієї особи.

Автором на підставі виділення двох елементів правосуб'єктності господарського товариства: правоздатності та дієздатності з'ясовуються особливості їх реалізації та визначаються напрямки вдосконалення національного законодавства з урахування позитивного досвіду ФРН у цій сфері.

Господарське товариство однієї особи, як і будь-яка інша юридична особа, набуває цивільних прав та обов'язків і здійснює їх через свої органи, які є її невід'ємною частиною, або у випадках, встановлених законом,

товариство реалізує свою дієздатність через своїх учасників. За таких обставин можливою є ситуація, коли єдиний учасник такого товариства виражає волю товариства – представляє її у правовідносинах з іншими суб'єктами правовідносин, оскільки законом не визначено, у яких саме випадках учасники товариства отримують таке право. У дисертації обґрунтовується висновок, що згідно з положеннями ЦК України єдиний учасник господарського товариства виступає не як представник юридичної особи, а як її складова, що безпосередньо виражає волю юридичної особи шляхом вчинення правочинів та інших юридичних дій від її імені. Відповідно до частини третьої ст. 92 ЦК України, той, хто веде справи юридичної особи та виступає від її імені на підставі закону або установчих документів, повинен діяти добросовісно та розумно, забезпечувати усіма можливими законними засобами охорону інтересів юридичної особи, яку він представляє. При цьому орган юридичної особи або інший суб'єкт, який діє від її імені, не можуть виходити за межі наданих ним повноважень.

Таким чином, господарське товариство однієї особи – це реально існуючий суб'єкт права, який є організацією, що створюється в порядку, встановленому законом, для оформлення, здійснення та захисту інтересів її учасника чи інтересів інших осіб, включення юридично відокремленого капіталу в майновий оборот для організації і здійснення господарської (підприємницької) діяльності.

В умовах радянської концесійної системи державні підприємства створювались тільки у розпорядчому порядку органами державного управління за принципами адміністративного права. Аналіз останніх наукових робіт свідчить про те, що в більшості випадків ця система не зазнала змін, тільки виникнення правосуб'єктності тепер пов'язують з моментом реєстрації юридичних осіб. Автором акцентується увага на тому, за законодавством ФРН визнається факт існування товариства ще до моменту реєстрації та наділяє таке товариство можливістю здійснення дій від свого імені. Тобто, від моменту нотаріального посвідчення установчих документів

до державної реєстрації товариство вважається створеним (але не має статусу юридичної особи). На діяльність такого товариства поширюються всі норми корпоративного законодавства (за виключенням норм про обмежену відповідальність учасників). Органи управління такого товариства діють відповідно до законодавства про товариства й несуть відповідальність за свої дії. Завдяки означеному підходу стає можливим передання товариству негрошового внеску ще до моменту його державної реєстрації.

У роботі наголошується на необхідності запровадження обов'язкового проведення оцінки майнових вкладів до статутного капіталу товариства, що дасть змогу усім можливим учасникам господарських правовідносин захистити свої інтереси за рахунок статутного капіталу товариства. Оскільки при державній реєстрації господарського товариства перевіряється не факт передання (внесення) вкладу, а наявність юридично закріпленого обов'язку учасника внести такий вклад, то фіксація ознак цього вкладу та справедливе визначення його вартості (для цього часто вимагається підтвердження вартості незалежним експертом) вбачається за необхідне.

Обґрунтовується висновок про недоцільність заборони створення господарського товариства, єдиним засновником якого є інше господарське товариство, що складається з однієї особи. Відповідно, пропонується виключити із ЦК України імперативного положення про неможливість існування господарського товариства, що має як єдиного учасника (засновника) інше господарське товариство, яке має одного учасника.

На основі функціонального аналізу корпоративного характеру відносин у господарських товариствах прогнозуються основні напрямки вдосконалення корпоративного законодавства України у цій сфері.

Третій розділ «Специфічні риси функціонування господарського товариства однієї особи» складається з двох підрозділів та присвячений виявленню особливостей формування власної волі та майнової відповідальності господарського товариства однієї особи.

У підрозділі 3.1. «Управління товариством однієї особи»

досліджується вплив унікального характеру правової конструкції товариства однієї особи на систему її органів управління.

Законодавство України не встановлює будь-яких спеціальних правил або положень щодо формування органів товариства з одним учасником. З цього випливає, що в товаристві однієї особи функціонують органи, які передбачені для всіх господарських товариств. Це означає, що на господарські товариства з одним учасником поширюються всі норми щодо органів управління, які передбачені для юридичних осіб взагалі та господарських товариств. Але у господарському товаристві однієї особи дотримання усіх вимог щодо формування органів не завжди є практично можливим.

Доводиться необхідність щодо товариства з обмеженою відповідальністю у випадку наявності одного учасника встановити правило, що є аналогічним правилу ст. 49 Закону України «Про акціонерні товариства» відносно періодичності скликання та проведення загальних зборів учасників. Закон України «Про акціонерні товариства» визначив, що до товариства з одним учасником не застосовуються положення Закону щодо порядку скликання та проведення загальних зборів товариства.

У ході дослідження обґрунтовується доцільність скасування частини шостої ст. 62 Закону України «Про господарські товариства», що встановлює імперативне правило щодо заборони генеральному директору (директору) товариства бути одночасно головою загальних зборів учасників товариства. Пропонується внести зміни до Закону України «Про господарські товариства» з метою усунення наявної прогалини шляхом закріплення за єдиним учасником товариства права здійснювати повноваження загальних зборів одноосібно, а всі його рішення з питань, що належать до компетенції загальних зборів, оформлювати письмово та засвідчувати печаткою або нотаріально, що мають статус протоколу загальних зборів товариства.

На підставі проведеного аналізу зроблено висновок про неможливість застосування вимог ст. 63 Закону України «Про господарські товариства» щодо контролю за діяльністю дирекції (директора) товариства з обмеженою відповідальністю, що здійснюється ревізійною комісією, яка утворюється зборами учасників товариства з їх числа, в кількості, передбаченій установчими документами, але не менше 3-х осіб. Зазначена норма виключає можливість створення ревізійної комісії у товаристві з обмеженою відповідальністю з одним учасником. Пропонується у товаристві з обмеженою відповідальністю з одним учасником формувати органи, які здійснюють постійний контроль за фінансово-господарською діяльністю виконавчого органу, керуючись правом загальних зборів учасників (частина друга ст. 146 ЦК України) самостійно визначати порядок створення та повноваження контрольного органу.

Запропоновано змінити встановлений ЦК України порядок вирішення загальними зборами товариства питань щодо вчинення правочину з учасником товариства (частина третя ст. 98), що є загальним правилом для всіх видів господарських товариств. Вказано, що це положення потрібно привести у відповідність із законодавчим закріпленням можливості заснування та функціонування товариства однієї особи та доповнити нормою, яка б уможлиблювала такі правочини. Також запропоновано доповнити існуючий перелік випадків, на які не поширюється (частина третя ст. 71 Закону України «Про акціонерні товариства») порядок вчинення «значних правочинів» та «правочинів із заінтересованістю». Обґрунтовується, що загальний порядок вчинення «значних правочинів» та «правочинів із заінтересованістю» не повинен застосовуватися до акціонерних товариств з одним акціонером, який одночасно виконує функції одноосібного виконавчого органу, у разі, якщо правочин вчиняється між товариством і зазначеним акціонером.

У *підрозділі 3.2. «Відповідальність товариства однієї особи»* автором досліджуються спірні питання відповідальності господарського

товариства однієї особи та можливість впровадження в Україні відповідальності учасника товариства за дії товариства.

Організаційно-правова форма господарського товариства передбачає великі можливості для учасників в управлінні товариством, зокрема, надає право учасникам брати участь в управлінні товариством, визначати порядок розподілу прибутків товариства та одержувати його частку. У випадку товариства однієї особи його єдиний учасник, який може виконувати обов'язки виконавчого директора, може використовувати організаційно-правову форму господарського товариства для того, щоб захистити свого єдиного учасника від особистої відповідальності. Зазначені побоювання висловлюються в роботах вітчизняних та німецьких науковців та практиків. Розбіжність між юридичною формою та економічним змістом товариств стає очевидною особливо у випадку господарського товариства однієї особи. Зловживання конструкцією товариства однієї особи та, як наслідок, порушення інтересів кредиторів потребують переосмислення концепції відповідальності господарського товариства.

Згідно з законодавством ФРН засновники господарського товариства відповідають солідарно і необмежено у тих випадках, коли товариство відмовилося взяти на себе відповідальність за договором, укладеним засновником до його створення. Натомість, в Україні вказане правило застосовується лише до акціонерних товариств (ст. 12 Закону України «Про акціонерні товариства»).

У Законі України «Про господарські товариства» міститься аналогічне положення, яке діє відносно усіх видів господарських товариств (ст. 8). Таким чином, можна дійти висновку, що положення відносно угод, укладених засновником від імені товариства, яке ще не зареєстроване, поширюється також і на товариство з обмеженою відповідальністю та товариство з додатковою відповідальністю. Наведене правило певною мірою дисциплінує учасників правовідносин та дозволяє частково уникнути зловживання конструкцією товариства однієї особи на етапі його заснування.

Закон про акціонерні товариства ФРН встановлює, що засновник несе солідарну відповідальність за правильність та повноту відомостей про купівлю акцій, сплату акцій, використання отриманих грошових коштів, затрати, пов'язані із заснуванням товариства, купівлю майна з метою заснування товариства. Окрім засновника, солідарну відповідальність також несуть члени правління, наглядової ради, аудитори. Господарському товариству забороняється відмовлятися від вимог до засновників про відшкодування заподіяних ними товариству збитків протягом трьох років після внесення товариства до торговельного реєстру. Для пред'явлення товариством відповідних вимог до засновника передбачено 5-річний (від дати реєстрації) строк давності. Таким чином, у законодавстві ФРН встановлено ефективні гарантії захисту інтересів кредиторів та господарського товариства у випадку протиправних дій засновника товариства.

У ФРН вдало функціонує дієвий механізм – «проникнення за корпоративну вуаль», «підняття або пробивання корпоративної завіси» (*нім.* «Durchgriffshaftung», *англ.* «piercing the corporate veil», «lifting the corporate veil»), – відповідно до якого правова самостійність юридичної особи усувається з міркувань справедливості. «Пробивання корпоративної завіси» стосується лише приватних компаній або товариств з обмеженою відповідальністю, або, як правило, компаній з невеликою кількістю учасників. «Пробивання корпоративної завіси» здійснюється у судових спорах у разі, якщо юридична особа не має достатніх ресурсів для покриття своїх зобов'язань, а позивач доводить, що основною метою створення такого товариства було зловживання конструкцією юридичної особи. Досвід ФРН визнавати відсутність відокремленої особистості товариства від його учасника було б доцільно імплементувати у національну юридичну практику. У роботі аналізується провідні теорії німецьких вчених, які обґрунтовують можливість притягнення до відповідальності учасників господарського товариства: теорія зловживання (Р. Зерик), теорія застосування правових

засобів (В. Мюллер-Фраенфельс) теорія розмежування юридичної особи та її учасників (Я. Вільгельм).

Обґрунтовується доцільність передбачити у вітчизняному законодавстві положення про те, що у разі неспроможності (банкрутства) товариства з вини його учасників, на зазначених учасників у разі недостатності майна товариства може бути покладена солідарна відповідальність за його зобов'язаннями. Неспроможність (банкрутство) товариства у такому випадку вважається викликаною діями (бездіяльністю) його акціонерів чи інших осіб, які мають право давати обов'язкові для товариства вказівки чи іншим чином мають можливість визначати дії товариства, тільки у разі, якщо вони використовували зазначене право та (чи) можливість з метою здійснення дії акціонером/єдиним учасником, свідомо знаючи, що внаслідок цього наступить неспроможність (банкрутство) товариства.

У дослідженні аналізується проблема виходу з товариства однієї особи його єдиного учасника, пропонується застосувати альтернативний спосіб – ініціювання єдиним учасником ліквідації товариства; припинення у зв'язку з реорганізацією (наприклад, приєднанням); відчуження частки на користь третьої особи.

ВИСНОВКИ

У дисертації теоретично узагальнюється нове вирішення наукового завдання, яке полягає у визначенні напрямків удосконалення правового регулювання відносин, що виникають у господарському товаристві однієї особи. Для цього обґрунтовано нові наукові положення та пропозиції з удосконалення законодавства і практики його застосування у діяльності господарського товариства однієї особи з урахуванням досвіду ФРН. На підставі проведеного дослідження зроблено наступні основні висновки.

1. Можливість заснування та діяльність господарського товариства однієї особи у законодавстві багатьох сучасних країн теоретично ґрунтується на теорії фікції юридичної особи, поширення якої спостерігалось протягом

століть у країнах романо-германської та англосаксонської правових систем. Керівним положенням у застосуванні на практиці теорії фікції країнами англосаксонської правової системи стала судова практика. У законодавстві зарубіжних країн виявлено концептуальну схожість багатьох правових положень, які регламентують діяльність компаній однієї особи, що також підтверджує наявність тенденції до визнання господарських товариств однієї особи, що зумовлена розвитком ринкової економіки, у зв'язку з частими випадками концентрації всіх часток (акцій) у одного учасника (акціонера). Під впливом позитивного законодавчого досвіду ФРН у цій сфері у праві ЄС господарські товариства однієї особи були визнані Другою Директивою Ради ЄС від 13 грудня 1975 р. та Дванадцятю Директивою Ради ЄС від 21 грудня 1989 р. Більшість країн Європи, як й Україна, закріплюють прямий спосіб утворення господарського товариства однієї особи, що є складовою процесу адаптації українського законодавства до законодавства ЄС.

2. Феномен товариства однієї особи з точки зору причин його появи можна пояснити відсутністю відповідних правових форм, що дозволяють фізичній особі стати учасником правовідносин із самообмеженням власної відповідальності (перш за все, майнової), оскільки у разі участі фізичної особи у цивільно-правовому обігу презумується її повна майнова відповідальність.

3. Товариство однієї особи виступає як підстава переосмислення інституту юридичної особи та притаманних йому ознак. Організаційну єдність юридичної особи в аспекті дослідження товариства однієї особи слід розуміти як певний механізм формування правових зв'язків у системі правових відносин, що виникають у зв'язку з діяльністю юридичної особи. Процес створення та вимоги до господарських товариств не передбачають виключень для товариства однієї особи, а, отже, майнова відокремленість товариства однієї особи презумується.

4. Визнання господарського товариства однієї особи нашою тенденцією на існування паралельно приватноправової та господарсько-правової концепції,

що виступили підставою різної класифікації суб'єктів правовідносин у ЦК України та ГК України. Вирішення вказаної проблеми можливе з урахуванням досвіду ФРН у сфері господарських та цивільних правовідносин, що закріплюють можливість створення державного унітарного підприємства без можливості його корпоратизації, правовий статус якого регулюється нормами господарського права та окремим нормативно-правовим актом. Оскільки державні унітарні підприємства мають істотну специфіку порівняно з іншими суб'єктами правовідносин, необхідний спеціальний нормативно-правовий акт у цій сфері – Закон України «Про державні унітарні підприємства».

5. Завдяки запозиченню досвіду законодавства ФРН можливо визнати факт існування товариства до моменту його реєстрації як утворення, що може здійснити певні юридичні дії від свого імені. Завдяки означеному підходу стає можливим передання товариству грошових та негрошових внесків, укладання угод до державної реєстрації.

6. У товаристві однієї особи функціонують органи, аналогічні органам господарського товариства, що означає, що на господарські товариства з одним учасником поширюються всі норми щодо органів управління, які передбачені для юридичних осіб взагалі та господарських товариств зокрема, але це не завжди є практично можливим. У зв'язку з цим пропонується:

- внести зміни до статті 61 Закону України «Про господарські товариства», що регулює періодичність скликання загальних зборів учасників товариства з обмеженою відповідальністю шляхом доповнення її частиною п'ятою наступного змісту: «До товариства з обмеженою відповідальністю не застосовуються положення статей 60-61 цього Закону щодо порядку прийняття рішень загальними зборами та періодичності їх скликання»;

- внести зміни до частини шостої статті 62 Закону України «Про господарські товариства» шляхом доповнення її частиною четвертою наступного змісту: «Повноваження загальних зборів товариства, передбачені

статтею 59 цього Закону та внутрішніми документами товариства, здійснюються учасником одноосібно. Рішення учасника з питань, що належать до компетенції загальних зборів, оформлюється ним письмово (у формі рішення) та засвідчується печаткою товариства або нотаріально. Таке рішення учасника має статус протоколу загальних зборів товариства з обмеженою відповідальністю»;

7. Для вирішення проблеми неможливості здійснення контролю за діяльністю дирекції (директора) товариства з обмеженою відповідальністю, що здійснюється ревізійною комісією, яка утворюється зборами учасників товариства з їх числа, в кількості, передбаченій установчими документами, але не менше 3-х осіб, пропонується застосовувати положення ст. 146 ЦК України, що дозволяє товариству з обмеженою відповідальністю сформувати інші органи (крім ревізійної комісії), які здійснюватимуть контроль за фінансово-господарською діяльністю виконавчого органу.

8. Видається доцільним змінити встановлений ЦК України порядок вирішення загальними зборами товариства питань щодо вчинення правочину з учасником товариства (ч. 3 ст. 98), що є загальним правилом для всіх видів господарських товариств. Слід внести зміни до статті 98 шляхом доповнення її частиною третьої наступним застереженням: «Зазначене правило не застосовується до господарських товариств, що мають одного учасника».

9. Пропонується доповнити існуючий перелік випадків, на які не поширюється (ч. 3 ст. 71 Закону України «Про акціонерні товариства») порядок вчинення «значних правочинів» та «правочинів із заінтересованістю» пунктом п'ятим частини третьої наступного змісту: «укладання правочину з учасником товариства, який володіє 100 % акцій (ст. 6 Закону) та на якого покладено функції виконавчого органу товариства».

10. Обґрунтовується необхідність доповнення законів «Про господарські товариства» та «Про акціонерні товариства» окремою статтею наступного змісту: «У разі неспроможності (банкрутства) товариства з вини його учасників чи з вини інших осіб, які мають право давати обов'язкові для

товариства вказівки чи іншим чином мають можливість визначати його дії, на зазначених учасників чи інших осіб у разі недостатності майна товариства може бути покладена солідарна відповідальність за його зобов'язаннями.

Неспроможність (банкрутство) товариства вважається викликанною діями (бездіяльністю) його акціонерів чи інших осіб, які мають право давати обов'язкові для товариства вказівки чи іншим чином мають можливість визначати його дії, тільки у разі, якщо вони використовували зазначені право та (чи) можливість з метою здійснення такої дії товариством, свідомо знаючи, що внаслідок цього наступить неспроможність (банкрутство) товариства».

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ АВТОРОМ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Акіменко Ю.Ю. Доцільність запровадження в Україні господарського товариства однієї особи / Ю.Ю. Акіменко // Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. – Вип. 28. – Одеса: Юридична література, 2006. – С. 155-157.

2. Акіменко Ю.Ю. Генезис юридичної особи в римському праві / Ю.Ю. Акіменко // Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. – Вип. 31. – Одеса: Юридична література, 2007. – С. 136-140.

3. Акіменко Ю.Ю. Про правовий статус товариства однієї особи в Україні, Німеччині та США / Ю.Ю. Акіменко // Актуальні проблеми держави і права: збірник наукових праць. – Вип. 36. – Одеса: Юридична література, 2007. – С. 378-381.

4. Акіменко Ю.Ю. Правосуб'єктність товариства однієї особи за законодавством України та Німеччини (порівняльно-правовий аналіз) / Ю.Ю. Акіменко // Ринкова економіка: Сучасна теорія і практика управління. Том 12. Випуск 25, ч.2: збірник наукових праць / Одеський національний університет імені І.І.Мечникова. – Одеса: Видавець В.П.Букаєв, 2009. – С. 211– 218.

5. Акіменко Ю.Ю. Система органів управління у господарському товаристві з одним учасником за законодавством України та Німеччини: порівняльно-правовий аналіз/ Ю.Ю. Акіменко // Правова держава. Вип. 11. – Одеса: Астропринт, 2009. – С. 22-26.

6. Акіменко Ю.Ю. Правосуб'єктність господарського товариства та цивільно-правова відповідальність його засновників: порівняльно-правовий аналіз законодавства Німеччини та України / Ю.Ю. Акіменко // Правова держава. Вип. 13. – Одеса: Астропринт, 2011. – С. 41-44.

7. Акіменко Ю.Ю. Деякі аспекти гармонізації національного законодавства, що регулює діяльність господарських товариств в контексті створення зони вільної торгівлі між Україною та Європейським Союзом / Ю.Ю. Акіменко // Зона вільної торгівлі Україна – Європейський Союз та європейська інтеграція: правові та економічні аспекти: Зб. статей учасників міжнар. наук.-практич. конф. (м. Одеса, 8 червня 2007 р.) / Відп. ред. М.П. Орзіх // Одеська національна юридична академія. – Б-ка журналу „Юридический вестник”. – О.: Фенікс, 2007. – С. 75-79.

8. Акіменко Ю.Ю. Наближення національного законодавства до права Європейського Союзу в аспекті корпоративного права/ Ю.Ю. Акіменко // Актуальні проблеми реалізації плану дій Україна – ЄС: Зб. ст. за підсум. наук.-практ. конф., 9 лют. 2007 р., м. Одеса. / За ред. В.М. Кривцової, Д.В. Ягунова // ОРІДУ НАДУ при Президентові України. – Одеса: Фенікс, 2007. – С. 168-172.

9. Акіменко Ю.Ю. Гармонізація законодавства України та ЄС в сфері регулювання діяльності компаній / Ю.Ю. Акіменко // Проблеми правового забезпечення підприємницької діяльності, пов'язаної з морем: Тези доповідей науково-практичної конференції, 17 березня 2006, м. Одеса / Одеська національна юридична академія; Одеський морський торговельний порт. – О: Фенікс, 2006. – С. 49-52.

10. Акіменко Ю.Ю. Особливості одноосібного виконавчого органу господарського товариства однієї особи: порівняльно-правовий аспект (на

прикладі законодавства України та ФРН) / Ю.Ю. Акіменко // Проблеми порівняльного правознавства: збірник тез наукових доповідей III Міжнародної наукової конференції «Компаративістські читання» / за ред.. Ю.С. Шемшученка, О.К. Маріна, І.С. Гриценка; упор. О.В. Кресін, І.М. Ситар. – К.; Львів: ЛьвДУВС, 2011. – С. 219-222.

АНОТАЦІЯ

Акіменко Ю.Ю. Особливості цивільно-правового статусу господарського товариства однієї особи (на прикладі законодавства України та ФРН). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Національний університет «Одеська юридична академія». – Одеса, 2011.

Дисертація присвячена дослідженню теоретичних та практичних проблем правового регулювання господарського товариства однієї особи на прикладі законодавства України та ФРН. У роботі досліджується історія запровадження господарського товариства однієї особи у країнах різних правових систем, обумовлена застосуванням правової фікції. Розглянуто основні тенденції історичного розвитку товариства однієї особи, його правова природа та визначено місце такого товариства серед інших учасників цивільних правовідносин.

Автором проводиться порівняльно-правовий аналіз законодавчої бази, яка визначає особливості цивільно-правового статусу господарських товариств однієї особи в Україні та ФРН, на підставі чого внесено конкретні пропозиції щодо вдосконалення національного законодавства в цій сфері.

Ключові слова: юридична особа, господарське товариство однієї особи, підприємство, унітарне, корпоративне підприємство.

АННОТАЦИЯ

Акименко Ю.Ю. Особенности гражданско-правового статуса хозяйственного общества одного лица (на примере законодательства Украины и ФРГ). – Рукопись.

Диссертация на соискание научной степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.03 – гражданское право и гражданский процесс; семейное право; международное частное право. – Национальный университет «Одесская юридическая академия». – Одесса, 2011.

Диссертация посвящена исследованию теоретических и практических проблем правового регулирования деятельности хозяйственных обществ одного лица на примере законодательства Украины и ФРГ.

В работе проанализированы основные теории происхождения юридического лица в науке гражданского права, исследованы в историко-правовом аспекте предпосылки возникновения хозяйственного общества одного лица в законодательствах стран романо-германской и англосаксонской правовых систем.

Особое внимание уделено формированию правовой концепции хозяйственного общества одного лица в странах Европы, выявлены общие тенденции. В работе определены особенности гражданско-правового статуса хозяйственного общества одного лица и его соотношение с такими категориями как предприятие, унитарное и корпоративное предприятие, дочернее предприятие, а также представлены специфические черты реализации правосубъектности такого юридического лица.

Детально исследованы проблемы формирования и функционирования органов хозяйственного общества одного лица, доказана необходимость внесения изменений в действующее законодательство.

Сформулированы предложения относительно совершенствования норм действующего законодательства и практики их применения.

Ключевые слова: юридическое лицо, хозяйственное общество одного лица, предприятие, унитарное, корпоративное предприятие.

SUMMARY

Akimenko Y.Y. Features of one-man company in civil law (legislation of Ukraine and Germany. – Manuscript.

The thesis on gaining of Candidate of law degree in the speciality 12.00.03 –civil law and civil procedure; family law; international private law. – National University “Odessa Law Academy” – Odessa, 2011.

The thesis is devoted to the analysis of theoretical and practical issues connected with the regulation of the activity of one-man company on the example of legislation of Ukraine and Germany. The author gives the history of the introduction of one-man company in the countries of different legal systems, caused by application of legal fiction.

It explores conception and legal nature of companies, and also the connection between this institution and the activity of enterprise. The basic tendencies of historic development of one-man companies are considered in this work.

The author makes a comparative-legal analysis of that legislation, which determines a specific character of legal status of one-man companies in Ukraine and the other countries. According to it the candidate for a degree gives the concrete proposals on the perfection of the analogous Ukraine legislation in this sphere.

Key words: legal personality, legal entity, one-man company, enterprise, unitary, corporate enterprise.